VAPAUDEN TULI

Filosofian pelastus synkkinä aikoina

1933–1943

WOLFRAM EILENBERGER

SILTALA

VAPAUDEN TULI

WOLFRAM
EILENBERGER

VAPAUDEN TULI

Filosofian pelastus synkkinä aikoina

1933–1943

Suomentanut Tommi Uschanov

Kustannusosakeyhtiö Siltala
Helsinki

The translation of this work was supported
by a grant from the Goethe-Institut.

© Wolfram Eilenberger
Alkuteos: *Feuer der Freiheit. Die Rettung der Philosophie in finsteren Zeiten 1933–1943*
© 2020 Klett-Cotta – J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfoilger GmbH, Stuttgart.
Finnish Translation published in arrangement with
Literary Agency Michael Gaeb, Berlin.
Kansi: © Rothfos & Gabler, Hamburg. Gaston La Touche, *Feu d'artifice sur Paris*,
© Sotheby's/AKG-images

Toinen painos

Painopaikka: Painettu EU:ssa
ISBN 978-952-234-834-0

Venlalle ja Kaisalle, naisille matkalla

SISÄLLYS

I
Kipinöitä – 1943
Sivu 13

Projekti · Voiman vuodet · Tilanne · Kuolemansyntejä · Moraali · Erityistehtävä · Innoituksen vallassa · Transsissa · Heikkomielinen · Häikäilemätöntä · Valmiina taisteluun · Vain loogista · Muukalainen · Ilman kaiteita · Repeämä · Nykyaikaista

II
Maanpako – 1933–34
Sivu 41

Verkossa · Rahelin tapaus · Kirkkaampaan elämään · Moniäänistä · Saksalaisuuden olemus · Takaovi · Raivoa · Vallankumouksellinen · Huolia · Kolmas tie · Pelastusarmeija · Testamentti · Uhattuna · Toiset ihmiset · Kapseloituneena · Taikajuoma · Seinään · Kirjoituskone · Ilmatiivis · Ihanteita · Nietzsche ja minä · Sokraattinen jännite

III
Kokeiluja – 1934–35
Sivu 83

Syytettyjen penkillä · Ennen tuomiota · Itsekästä · Second hand · Filminauhaa · Maalaistapoja · Olga-periaate · Taikuri · Rooliymmärrys · Henkisyyden kukat · Pohjalla · Liukuhihnalla · Tieto ja intressit · Kasvun rajat · Nurin kääntynyt maailma · Modern Times · Poispyyhkiytyminen · Lain edessä · Kotipaikkoja · Vastaväitteitä · Hahmoksi tulleita kysymyksiä · Uusi maa · Ulossulkemisia

IV
Lähimmäisiä – 1936–37
Sivu 127

Me, jotka elämme · Minän takaisinvaltaus · Howard Roark · Aistillista itsekeskeisyyttä · Avioelämää Connecticutissa · Rintamalinjoilla · Synkkiä prosesseja · Heimo ja Heinrich · Totaalinen lähimmäisenrakkaus · Arendtin käänne · Paris is for lovers · Sopimus epäilyttää · Vapaata rakkautta · Vaaliheimolaisuuksia · Melancholia · Pää puhki · Moraaliset rintamalinjat · Epäinhimillistymisen spiraali · Tyhjiä mahtisanoja · Näennäisoppositioita · Profeetallista

V
Tapahtumia – 1938–39
Sivu 173

Umpikujassa · Armon säveliä · Jumalan valtakunta · Syyntakeeton · Sokea valo · Takaisin lähteille · Tukossa · Hymni · Työtä myytin parissa · Pilvenpiirtäjä · Sytyttävä idea · Ecce Homo · Tunnustuksen myrkky · Aamunkoitto · Yksisuuntainen katu · Mitä alkeellisimpia valheita · Pelastus konkurssista · Heimon etiikka · Epänormaali riippuvuus · Vailla tulevaisuutta · Valmiina hyökkäykseen · Perikuvia · Maailmojen sota · Uusi tilanne · Kasvokkain pelon kanssa

VI
Väkivalta – 1939–40
Sivu 219

Jatkuvasti silmien edessä · Tunne itsesi! · Sattuman geometria · Kuolema ja aika · Ainutlaatuinen herkkyys · Laskuvarjohyppääjä · Exodus · Rajatila · Ei muuta kuin vapaus · Esiinmarssi · Kotiinpaluu · Hegel-projekti · Päättäväisenä · Maailman pohjasakka · Eläviä ruumiita · Matkalla · Historian enkeli · Huteja · Toohey-periaate · Valheellinen tasa-arvo · Manhattan Transfer · Randin perustuslaki-isänmaallisuus · I want you!

VII
Vapaus – 1941–42
Sivu 263

Kuin vapautuneena · Lopultakin vapautuneena · Miellyttävä miehitys · Sadonkorjuujuhla · Jännittynyttä odotusta · Ilman minää · Ilman meitä · Ilman oopiumia · Hyväksymisen etiikka · Korkeampi välinpitämättömyys · Ristiin rastiin · This means you! · Uusi tyrmistys · Valheellinen ykseys · Maailmankansalaisuuden kannalta · Pienet piirit · Nietzschen kirous · Amerikkalainen räjäytysmestari · Social distancing · Roarkin puolustus · Tuomio

VIII
Tuli – 1943
Sivu 313

Lakossa · Ei fiktiota · Diili! · Uusia junailuja · Luovaa liioittelua · Avoin tulevaisuus · Pullopostia · Kuilun reunalla · Elementtejä ja alkulähteitä · Ei kohtaloa · Hupsut hedelmät · Ratkeamatta · Irtisanoutuminen · Maan pinnalle

Käytäviä
Sivu 335

Kiitokset
Sivu 344

Viitattujen teosten hakemisto
Sivu 345

Valikoiva bibliografia
Sivu 347

Viitteet
Sivu 352

Henkilöhakemisto
Sivu 363

Luuletko ehkä,
että ma elämää vihaisin,
erämaahan pakenisin...

Johann Wolfgang von Goethe, ”Prometheus” (1789)
(suom. V. A. Koskenniemi)

Fool me once, fool me twice
Are you death or paradise?

Billie Eilish, ”No Time to Die” (2020)

I
KIPINÖITÄ

1943

Beauvoir on tunnelma korkealla, Weil transssissa,
Rand suunniltaan ja Arendt painajaisessa

PROJEKTI

”Miksi ylipäänsä aloittaa, kun joutuu taas keskeyttämään?”[1] Ei mikään huono aloitus. Juuri tätä esseen oli tarkoitus käsitellä: jännitettä oman olemassaolon rajallisuuden ja tämän maailman ilmeisen äärettömyyden välillä. Tämä kuilu uhkasi jo lyhyenkin pohdinnan jälkeen tehdä absurdiudellaan tyhjäksi jokaisen suunnitelman, jokaisen luonnostelman, jokaisen itselle asetetun tavoitteen. Riippumatta siitä, koostuiko se koko maapallon valloittamisesta vai pelkästään oman pihapuutarhan hoitamisesta.[2] Kyse oli viime kädessä aina samasta. Jollei kukaan muu, viimeistään itse aika tuhoaisi saavutuksen jonakin päivänä ja saisi sen unohtumaan ikuisesti. Aivan kuin sitä ei olisi koskaan tapahtunutkaan. Yhtä varma kohtalo kuin oma kuolema.

Joten miksi tehdä ylipäänsä jotakin, kun voi olla tekemättä mitään? Tai vielä paremmin, kolmen klassisen kysymyksen muodossa: ”Mikä on ihmisen mitta? Mitä tavoitteita hän voi asettaa itselleen, ja millaista toivoa hän voi vaalia?”[3] Niin juuri. Tässä se oli, etsitty rakenne!

Simone de Beauvoir seurasi ohi kulkevia ihmisiä Café Floren toisen kerroksen nurkkapöydästä. Siinä he säntäilivät. Muut ihmiset. Jokaisella oma tietoisuutensa. Liikkeellä omine pelkoineen ja huolineen, suunnitelmineen ja toiveineen. Aivan kuten hänkin. Mutta vain yhtenä miljardeista. Ajatus, joka värisytti häntä joka kerralla.

Beauvoir’n ei ollut helppo hyväksyä sitä. Ei vähiten sen aihepiirin takia, jota Jean Grenier halusi hänen käsittelevän. Tämä oli toimittamassa nykyisyyttä määrittelevistä älyllisistä virtauksista kokoomateosta, johon hän tarvitsi tekstin ”eksistentialismista”.[4] Sartre ja Beauvoir eivät olleet aiemmin omineet tätä termiä itselleen. Se oli sanomalehtikirjoittajien äskettäinen keksintö, ei muuta.

Aiheenasettelussa oli verratonta ironiaa. Sillä jos hänen ja Sartren ajattelijantietä oli jokin määrittänyt viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana, niin juuri johdonmukainen kieltäytyminen

valmiista lokeroista, joihin muut olivat heitä työntämässä. Nimenomaan tällainen kapina oli ollut heidän projektinsa ydin – aina tähän päivään asti.

VOIMAN VUODET

Nimittäkööt muut vain sitä rauhassa ”eksistentialismiksi”. Hän halusi välttää käsitettä tietoisesti. Ja tehdä sen sijaan kirjoittajana yksinkertaisesti sitä, mitä hän oli rakastanut tehdä nuoruutensa ensimmäisistä päiväkirjamerkinnöistä lähtien: omistautua mahdollisimman keskittyneesti kysymyksille, jotka vainosivat hänen koko olemassaoloaan – ja joiden vastauksia hän ei vieläkään tiennyt. Kummallista kyllä, nämä kysymykset olivat yhä samoja. Ennen kaikkea kysymys hänen oman olemassaolonsa mahdollisesta merkityksestä. Sekä kysymys muiden ihmisten tärkeydestä hänen omalle elämälleen.

Mutta Beauvoir ei ollut koskaan ennen tuntenut itseään niin varmaksi ja vapaaksi näissä pohdinnoissa kuin nyt, keväällä 1943. Uuden maailmansodan huippukohdassa. Keskellä miehitettyä kaupunkiaan. Huolimatta elintarvikepulasta ja säännöstelystä. Huolimatta kroonisesta kahvin ja tupakan puutteesta (Sartre oli näihin aikoihin niin epätoivoinen, että ryömi joka aamu Flore-kahvilan lattialla keräämässä edellisen illan tumppeja itselleen). Huolimatta arkielämän häiriintymisestä ja ulkonaliikkumiskielloista. Huolimatta sensuurista ja saksalaisista sotilaista, jotka täällä Montparnassessa käyttäytyivät kahviloissa yhä häpeämättömämmin. Niin kauan kuin hän löysi tarpeeksi aikaa ja rauhaa kirjoittamiseen, kaikki muu oli edelleen siedettävää.

Syksyllä Gallimard-kustantamo julkaisisi hänen esikoisromaaninsa.[5] Toinen romaani oli pöytälaatikossa valmiina.[6] Myös näytelmän[7] kirjoittaminen eteni hyvin. Nyt seuraavaksi olisi vuorossa ensimmäinen filosofinen essee. Sartren tuhatsivuinen teos *L’être et*

Naiset, jotka mullistivat modernin ajattelun

Simone de Beauvoir, Hannah Arendt, Simone Weil ja Ayn Rand – *Vapauden tuli* on kertomus 1900-luvun vaikutusvaltaisimpien naisfilosofien ajattelusta ja elämästä. Viime vuosisadan synkimpinä hetkinä he tulkitsivat radikaalisti uudella tavalla yksilön ja yhteiskunnan, vapauden ja orjuuden sekä ihmisen ja Jumalan välisiä suhteita.

Filosofien tiet vievät Stalinin Neuvostoliitosta Hollywoodiin, Hitlerin Saksasta ja miehitetystä Pariisista New Yorkiin. Wolfram Eilenbergerin syvällinen ja ilmeikäs proosa saa ajattelijoiden kirjoitukset ja heidän dramaattiset elämänkohtalonsa valottamaan toisiaan.

Kuva: Annette Hauschild

Wolfram Eilenberger (s. 1972) on saksalainen filosofi. Hän on väitellyt tohtoriksi Zürichissä vuonna 2008 Mihail Bahtinin kulttuurifilosofiasta. Eilenbergerilta on aiemmin julkaistu suomeksi teokset *Taikurien aika – Filosofian suuri vuosikymmen 1919–1929* (2019), *Minun kolmikieliset kaksoseni* (2013) ja *Minun suomalainen vaimoni* (2011).

9 789522 348340

www.siltalapublishing.fi
ISBN 978-952-234-834-0
KL 11